

2 x Johan Bergström

I Bankebergs Backgård bodde under senare delen av 1800-talet bonden Johan Bergström. Han var född 1837 och gift 1869 med Anna Cajsa Svensdotter. Den 1 april 1872 föddes sonen Johan Alfred, här fortsättningsvis kallad Johan den yngre.

Föräldrarna hade samma år kommit till Backgården i Vikingstad. I husförhörlängden för 1872 – 1875 står för dem båda antecknat ”Läser väl”. Den 24 oktober 1893 flyttade familjen till Folåsa Rusthåll i Rappestad.

Tack vare sin skrivkunnighet och sitt intresse för vardagens händelser började Johan den äldre att från trettio års ålder föra anteckningar om bl.a. väder och vind, sådd och skörd o.s.v. Dessa anteckningar gick sedan i arv till sonen Johan den yngre som fortsatt att föra samma slag av anteckningar som fadern. Liksom sin far blev Johan den yngre tack vare sin skrivkunnighet och sin förmåga att uttrycka sig i både tal och skrift en synnerligen mångbetrodd man i bygden. Han var bl. a. nämndeman, ordförande i kommunalstämma och kommunalnämnd för att nu nämna några förtroendeuppdrag inom Rappestads socken där han bodde i sitt ägandes Backasand sedan 1918.

En gata i Rappestads tätort har uppkallats efter Johan Bergström.

Signaturen Ahl i Östgöta Correspondenten gjorde ett besök hos Johan Bergström den yngre 1942 och intervjun fanns införd i tidningen den 23 februari samma år. Jag tillåter mig citera valda stycken av densamma:

”Ute på förstukvisten till Backasand står f. nämndemannen Johan Bergström och kisar i vårsolens glans.

- Ja nog är det en konstig vinter vi har fått, maken har jag då inte sett, sedan jag kom till Backasand.

Hr Bergström vet vad han talar om. Medan andra människor pratar om väder och vind, när de inte har något annat att säga, har han fakta bakom orden. Köldknäppar, som 1867 bet i östgötaböndernas näsor, och stormar, som 1882 riste deras knutar, har han upptecknade i böcker, förvarade i chiffonjéns mörker. Det var Johan Bergström senior som började med skrivierna. Han var född 1837 och avled 1916 och brukade på sin tid Bankebergs Backgård och Folåsa Rusthåll. Far och son har spelat en ganska märklig roll i bygden. De har haft den i äldre dagar ovanliga förmågan att bruka pennan, de har haft huvudet på skaft och ett gott omdöme, som församlingsborna satt värde på, och de har bevarat en rik skatt av berättelser och kunskaper om bygdens historia....

År 1867 började som nämnts Johan Bergströms far göra anteckningar om väderleken, men i hans efterlämnade anteckningar återfinns strödda uppgifter, inhämtade från andra håll, daterande sig så långt tillbaka i tiden som till ”Jubelåret” 1750. Egendomligt nog tycks väderleken det året ha varit snarlik den nuvarande.

Hela denna vinter över var det mycket litet köld, vilket ock merendels bestod av rimfrost, ty en rymd häromkring (uppgiften kommer från Björkeberg) var det året snö ingen gång 6 tum djup. Isarna började något efter jul bliva någorlunda säkra, men det blev millväder vid pålsmässotiden, som gjorde att strömmarna i början av februari blev rena för is samt sjön Roxen den 15 – 16. Något före uppsteg en stor mängd nors uti mynningen av Motala strömmen, vilkens lektid annars är i slutet av mars; torra och vackert väder härpå, så att åkern blev bekväm för såning i februari.... Säden blev den bästa skörd, som blivit i mannaminne.

Mikaeli natt begynte vintern så häftigt, att man uti oktober månad kunde med säkerhet köra över isarna. Kölden fortfor och mycket snö föll utan nämnvärt lenväder till 25 mars 1751.

Johan Bergström senior fick inte särskilt länge åtnjuta skolundervisning. I en termin gick han i skola hos Sven Wilhelm Åbom i Kärna – far till överlärare David Åbom i Linköping. Sedan råkade han under någon tid få ligga på lasarettet, och där träffade han en häradsskrivare, som fördrev tiden med att träna den vakne pojken i läsning och skrivning. Hans väderleksanteckningar rymmer inte bara torra data, utan också en del intressanta kommentarer till dagens händelser.

1873 var ett viktigt årtal för bygden, ty detta år den 1 sept. invigdes järnvägen för trafik. Vetet kostade då 30 Rdr, rågen 20, brännvinet 2 Rdr kannan och kaffet 5 Rdr 25 öre, berättar Bergström. Den följande vintern var inte heller så olik den innevarande. Januari och februari hade ingen snö, och dagarna var nästan vårlika. Likadant var det 1 – 10 mars, men sedan blev det ett kraftigt yrväder och mycket snö, som dock bara låg kvar till den 16. Vid månadens slut hade det åter hunnit bli slädföre. Den 22 april kunde vårsådden ta sin början. För 1875 har Bergström antecknat ”den strängaste vintern i mannaminne”, men hur många grader kallt det var får man inte veta. År 1877 var det 24 veckors vinter, under vilken tid man inte någon gång behövde bruka vagn, och 1882 inträffade en kraftig storm, som rev av taken på åtskilliga byggnader och som bl.a. raserade Traneryds gård i Säby.

År 1888 började så nått med lindrig köld, skriver Bergström. Den 9 och 10 körde jag källan full med vatten, och det var en stor lycka, ty det blir en svår vinter, snö och stark köld. Mot slutet av månaden började det snöa, och i februari var det snö nästan varje dag och jämn köld. Natten 2 – 3 och den 3 mars blev det ett förfärligt yrväder, då många omkom eller vart förkylda. Efter vatten är mycket svårt, och att få mala vid vattenkvarn är omöjligt, men väl var det att det fanns ångkvarn vid Gismestad. Så nog vore millväder välkommet för oss. Vintern fortsatte emellertid i april och först 11 maj var det klart att så.

Mindre bister var då vintern 1890. På hösten 1889 hade utbrett sig en snuva, kallad influensa, skriver Bergström. Den angrep mer eller mindre alla familjer, men sällan med dödlig utgång. I januari 1890 var det vackra och sommarlika dagar och knappast någon köld eller snö. Något slädföre var det inte under hela februari. I mars föll snö 5-8, men annars var det mest blåst och regn. En och annan började så redan 9 – 10 april, och 12 – 19 april regnade det så att befolkningen fick ordentligt med vatten i källorna, något som de inte haft på tre år.

Ja så fortlöper anteckningarna, inte bara om väderleken, Johan Bergström senior har också antecknat varenda ox och varje får, han köpt eller sålt, och sonen har fortsatt med arbetet, ur vilket nu Nordiska museet hämtat värdefulla uppgifter....”

I samtalet med ”Correns”medarbetare berättar också Johan den yngre att han minns från Bankeberg ”den sista serveringen 1893 i brännvinsboden Stenfoten, som fortfarande finns kvar och vars dörrar fordomdags pryddes av en soldat i kroppsstorlek från vardera Första och Andra livgrenadjärregementena. Det var förresten sorg i ett och annat törstande hjärta, när den utskänkningen upphörde, och hr Bergström berättar med skalken i ögat om en av de mest sorgsna, som påtog hög hatt och ”tvåvåningsrock” liksom på begravning, då han för sista gången njöt ställets gästfrihet.”

Givetvis finns åtskilliga anekdoter i omlopp efter sådana märkesmän som Johan Bergström, far och son. En del helt säkert sanna, andra däremot i mer eller mindre friserat skick. En som jag är

säker på är sann berättade 102 åriga Anna Allert då jag besökte henne på Gammelgåden tre år före hennes bortgång.

Anna berättar:” Den äldre Johan Bergström hade en fosterdotter som hette Augusta. I yngre dagar hade Johan den yngre till sin far framkastat önskemål om att få bli militär, vilket fadern absolut motsatte sig. Om du blir militär så kommer jag att göra dig arvlös och testamentera allt jag har till Augusta, var hans klara besked. Då svarade sonen, det gör inget för då gifter jag mig med Augusta.” Så blev det nu inte. Johan blev som sin far hemmansägare och Augusta var hans trogna husföreståndarinna ända till sin död den 3 oktober 1952. Johan Alfred levde till 16 augusti 1960 då han slutade sina dagar på Gammelgårdens ålderdomshem.

Dagböckerna som de båda Bergströmmarna skrev i finns bevarade i sockenkistan i Rappestadskyrka. För några år sedan fick jag tillfälle att titta i dessa klenoder och passade på att skriva av något av innehållet. Här några axplock ur detta rika kulturarv.

Johan den äldre skriver:

1915	Torsdagen den 1 juli	mulet, lugnt, + 7, + 25 Baromet. 58, 60 köra gödsel slut hemma, plöja. (Det rörde sig alltså om lägsta och högsta temperatur respektive barometerstånd under dagen. Fortsättningsvis hoppar jag över dessa väderleksuppgifter, som ju kan bli lite tröttsamma att upprepa för varje dag)
	Lördagen 21 augusti	Konungen reser förbi. Hässja opp ärterna.
	Fredagen 27 augusti	Besiktning kl. 5 ef. mid. med gamla af Suber
	Onsdag 6 oktober	Militäröfning varit här, ringa skada
	Onsdagen 1 december	Joh. helsulade mina Tofflor blef bra
1916	Söndagen 23 januari	Jag kyrkan. Furustam här på kväll, föret slut
	Tisdagen 22 februari	Augusta hos Suber, jag dekl. Hacksta o. Sjögestad bro
	Torsdagen 23 mars	Köra gödsel med oxarne går bra. Johan o. Augusta hos Furustam, fest
	Söndagen 2 april	Om Sabbaten är det still, Jag ute litet men mycket svag
	Tisdagen 4 april	Jag ute länge blef sämre, arbete på vedbacken
	Torsdagen 6 april	Plöja potatisjorden, men oxarna elaka varit
	Lördagen 22 april	Jag bättre promenerer litet, köra det sågade virket hem
	Söndagen 23 april	Påskdag, Åska o. regn em. Jag sämre
	Söndagen 30 april	Fiskfäst o. Granna flickor här.
	Lördagen 6 maj	Göken hörs gala. Jag skral.
	Fredagen 2 juni	Suber hos fajen, (Här är det således Johan den yngre som skriver)
	Söndagen 4 juni	Far dog 1,15 em. född 19/7 1837 i Kärna
	Måndagen 5 juni	Till staden efter likkista m.m.
	Fredagen 9 juni	Till staden, hugga granris
	Lördagen 10 juni	begravning kl 2 em. 28 gäster.
	Söndagen 11 juni	Pingst, regn hela dagen, gäster 20 st
	Lördagen 1 juli	Till staden. brandst. 75 årsjubileum
	Lördagen 19 augusti	göra 2 lattgrindar. Invigning av Berggårds ladugård
	Tisdagen 3 oktober	flytta ångverket från Brostorp till Wass i Rusth
	Torsdagen 2 november	kl. 10 utdelning af sockerkort, bytt bagge med Ånell
1917	Tisdagen 26 april	Åskan bränner ladugården vid Folåsa Berggd
	Onsdagen 1 augusti.	Köpt cykel, sluta meja råg, 49 rökar

1918	Onsdagen 26 september	Komm.,sam tr, plocka potatis,2 flygare slås ihjäl
	Söndagen 13 januari	tågurspårning vid Bankeberg 3 vagnar kl 8 fm.
	Onsdagen 30 januari,	Gårdspekulanter här
	Lördagen 2 februari	gården såld, Revision
	Tisdagen 12 februari	Bank, till staden beställa telefon
	Tisdagen 19 mars	Auktion här 11.302 kr.
	Onsdagen 20 mars	göra i ordning för flyttning
	Torsdagen 21 mars	Flytta till Backasand. Mottagning
	Lördagen 8 juni	Karin Ahlqvist brud
	Tisdag 1 oktober	stor järnvägsolycka vid Getå 39 döda
	Tisdag 29 oktober	Spanska sjukan grasserar
	Fredag 13 december	Bank, arfvode, socker, kaffe och Risgrynskort
	Måndag 23 december	Begrafning hos Viktor Johansson. Elektriska belysningen färdig.
1919	Måndagen 20 januari	Min marschfärdighet 5000 met. tog 45 minuter
	Fredagen 18 april	Långfredag Viberg, till Solla mycket vatten så att bron rasa
	Lördagen 19 juli	kl.1 em. Tingsavslutning, Skyfall på em. Doktor Eriksson här var
	Torsdagen 7 augusti	Åsarp byggning brinner, Auktion i Haga
	Torsdagen 14 augusti	På ångverket i Fogelberg, Asplund brinner
	Fredagen 15 augusti	Besiktning i Asplund, Lyskalas i Krongården
	Måndagen 18 augusti	Resa med lista för Asplund.
	Onsdagen 20 augusti	Resa med lista. ½ dag på ångv. i Storg.
	Torsdagen 21 augusti	Resa med lista. Köra gödsel 8 lass. Plöja
	Söndagen 24 augusti	Nordin, Gå med listan, Karl och Tilda här
	Onsdagen 24 september	Snöplogsfogdeval Blixt. Ångverket Brostorp
	Söndagen 23 november	Komm. st Viberg. Eldsvåda i Kullersbro 3 fm
	Onsdagen 10 december	Grisen slaktad. Väger 101 kg. Kafferep hos Törning
	Fredagen 12 december	Bank, hugga ved, Kycklingarna börja värpa
1920	Måndagen 5 januari	Rådhusrätten kl. 10 fm.
	Torsdagen 15 januari	Julkalas hos Gomér.
	Onsdagen 21 januari	till staden, statsbidrag till skolan kom, 5.713
	Torsdagen 5 februari	Hugga flaggstång, Alma Wass och Ebba här
	Lördagen 14 februari	Bazar Bruttoinkomst 745
	Torsdagen 1 april	24 herrar här, (Johans födelsedag) jorden torr för sådd
	Söndagen 18 april	Nordin afskedspredikar
	Tisdagen 20 april	Sådden i full gång.Yrväder på em.
	Lördagen 1 maj	Kronprinsessan Margareta död
	Fredagen 21 maj	till staden, Hönan lagd, Augusta kaffe i Löfhagen
	Tisdagen 8 juni	laga telefon. Båda benen afkörda af tåget på en dam i Bankeberg
	Lördagen 7 augusti	Larsson Berg 50 år. Laga och måla hinkar
	Måndagen 25 oktober	Vattnet i källan slut
	Lördagen 4 december	Bazar Brutto 1000
1921	Fredagen 8 april	Solförmörkelse
	Lördagen 9 april	Plocka sten. Sköldstad Byggning nedbrunnen i Grund
	Tisdagen 10 maj	Taxering. Åskan bränner Lind Västergård
	Torsdagen 1 september	Vildgässen flytta
	Fredagen 30 september	Plocka potatis. Uljeberg ladugård Brinner
	Lördagen 1 oktober	Stor Fälttjänstövning
	Måndagen 24 oktober	Yrväder, telefonstolpar 11 st. nedblåsta 75 cm. snö
	Tisdagen 1 november	Hagel. Kyrktaket rifvet af, ovanligt svår storm

	Måndagen 12 december	grisen slaktas 105 kg.
	Tisdagen 13 december	Gomérs silverbröllop
	Onsdagen 14 december	Stycka grisen, sälja 50 kg. Furustam
	Söndagen 25 december	Julotta kl. 5
	Lördagen 31 december	Kyrkans o. Fattigvårdens räkenskaper klara
1922	Söndagen 1 januari	Nyårsdag. Kl 10 fm Karl o. Tilda här, Klart med skolans räkenskaper.
	Onsdagen 22 februari	Syförening här 28 damer 2 herrar
	Lördagen 25 februari	mycket vatten, lärkan
	Lördagen 1 april	Fäst 36 Herrar här (Johan Bergström fyllde 50 år)
	Onsdagen 5 april	Fäst här 32 Herrar här
	Torsdagen 6 april	Yrväder mycket snö
	Fredagen 7 april	15 yngre herrar här – Hanssons 5 gossar
	Söndagen 21 maj	Bigaråträden Blomma
	Fredagen 9 juni	Elin Lilja död
	Onsdagen 15 juni	Examen
	Lördagen 11 augusti	Vira hos organisten
	Söndagen 20 augusti	Häradspetter död. Silverbröllop på Ax. i Enkeg.
	Fredagen 25 augusti	Häradsdomarns begrafning
	Söndagen 27 augusti	Förbudsomröstning 9.20 – 1.30 Dam visiter
	Tisdagen 17 oktober	Till staden. Augusta till Suber opererad i skank
	Lördagen 2 december	Bazar Brutto 1056 kronor
	Fredagen 29 december	Hos Viktor. Sydbanken i Bankeberg slut
1923	Måndagen 16 april	Symöte 22 damer. Gomér död
	Måndagen 21 maj	Annand. Pingst. Studentmiddag hos Alm.
	Tisdagen 3 juli	Båda kommunsprutorna afprovade
	Söndagen 12 augusti	Ebba med man här. Kräftfest hos Georg o. Lisa
	Söndagen 11 november	Gåsmiddag hos organisten. Larsson Berg här
	Torsdagen 22 november	Ting. Till staden. Sluta mattväven 63 alnar
	Onsdagen 5 december	Till staden. Reption i komedi
	Lördagen 8 december	Bazar 1016 Brutto. Examen i Ruskeby
	Måndagen 24 december	hos Viktor glögg
	Tisdagen 25 december	Juldag ej till Ottan hemma hela dagen
1925	Onsdagen 29 juli	Bankebergs skola nedbrunnen
1926	Tisdagen 16 februari	Berg ladugård brinner 35 Djur
	Torsdagen 17 juni	Skolresa till Stjärnorp. Åskan dödar Kalv, Samuelsson Forsa
	Lördagen 11 november	Bazar Brutto 965 kr. mycket folk ”Walhalls liga
	Torsdagen 26 november	Kronouppbörd. Till Krongård att beskåda mjölkmaskin
	Lördagen 18 december	Ivar hugga ved. Göra ritning till kök. Busstrafik Rpd.
1927	Söndagen 23 januari	1925 Folkets hus V.S. vid Folåsa skyddshem härjat av eld
1928	Tisdagen 28 maj	Ting. Wåffelfest hos Blenda . 25 kr. skolkassan
	Måndagen 27 maj	Till Staden, Hedningsseye hos Furustam

Upptecknat av Arne Asplunder